

marie claire
EXKLUZÍV

Egy garázsnyi Amerika Iránban

Egy elnyomó rendszer ellen sokféleképpen lehet lázadni: például úgy, hogy – tudomást sem véve róla – olyasmibe kezdünk, ami csak a szabad világban természetes. Így tesznek azok a fiatal nők Iránban, akik fotóstúdiót hoztak létre, és divatfotókat készítenek egy garázsban.

szöveg: **Cseke Eszter**

Maryam, az illegális stúdió vezetője

Egy teheráni filmfesztivál záróceremoniáján ülök. Egyre kevesebb a levegő a teremben, körülöttem az iráni kormány tagjai. Csupa férfi. A zsűri éppen a díjakat adja át, van köztük egy nő is. Fél órája nézem, ahogy megsemmisülten áll a színpadon a férfiak között, a díjazottak kikerülnek, rá sem néznek. Vele senki nem fog kezét. Gyomorgörcsöm van. „Te tudnál így élni?” – kérdezik tőlem a lányok, akikkel a filmfesztiválon ismerkedtünk meg.

Mesélem, hogy sok muszlim országban jártam már, ahol a nőknek van választása: ha akarják, viselik a kendőt, ha úgy döntenek, levetik. Én is viseltem tiszteletből, szívesen tettem, és egyáltalán nem éreztem magam rosszul.

FULLASZTÓ SZABÁLYOK

Most, itt, az Iráni Iszlám Köztársaságban nekem sincs választásom, egy hete hordom a kendőt. Hiába tanultam meg, hogy kontyot kell fésülnöm a fejem búbjára – úgy nem csúszik le –, mégis állandóan igazgatom, félek, hogy túl sok látszik a hajamból. Az érzés, hogy figyelik az öltözékeimet, fullasztó. Egy hete velem sem fog kezét férfi – csak rendszerellenes fiúk eldugott kávézóknak –, ellenben ha egyedül sétálok Teherán árnyas utcáin, több a ciccegő, mint Budapesten. Amit Iránban nőként tapasztalok, csak a jéghegy csúcsa. Valójában fogalmam sincs, milyen egy olyan országban élni, ahol egy nő tanúvallomása éppen feleannyit ér, mint egy férfié, feleannyit örökölhét, és bármikor lecsaphat rá a vallásrendőrség. Ahol egy nő nem futhat vagy nevetethet hangosan az utcán, mert ezzel is „ingerelné” a férfiakat, igaz, ezt a törvényt már senki sem tartja be – legalábbis Teherán belvárosában.

EGY FALATNYI AMERIKA

A lányok, akikkel a filmfesztiválon ismerkedem meg, telefonon adnak instrukciókat a taxisofőrnek. Egy óra múlva megérkezünk a város szélére, egy tömbház elé. Miután a taxis elhajt, az egyik garázs ajtaja kinyílik, és kidugja a fejét Maryam, egy szőke, harmincas nő. „Ez a garázs egy falatnyi Amerika. Éreztétek magatokat otthon” – mondja. A legnagyobb meglepetésünkre egy illegális fotóstúdióba lépünk be, telefonon nem mondhatták, hova invitálnak. Először vehetem le a kendőmet a szállodaszobán kívül. A privát műterem létezéséről csak a barátok tudnak. Lámpák, derítők, profi felszerelés, a sarokban egy műkarácsonyfa. A bizsuk, boák és alapozók között három lány: az autodidakta divatfotós Maryam, az önjelölt stylist, Betty és a modell.

A fotós Maryam 35 éves, és szingli. Sőt, ha ez még nem lenne elég, egy hatalmas kereszt is lóg a nyakában. Kiábrándult az iszlámból, és áttért a kereszténységre, azt mondja, csak akkor zárnák börtönbe, ha téríteni kezdene. A vallásán túl foglalkozást is szabadon választott magának: olyat, ami Iránban akár értelmetlenségnek is tűnhet: divatfotós lett. Betty, a stylist képzőművész. Rövid hajával, extrém kiegészítőivel inkább illene egy párizsi, tetőtéri műteremlakásba, mint a fekete kendő alá Teheránban. Minden rezdüléséből látszik, hogy fojtogatja a közeg, amelyben él. „Itt, a négy fal között szabadok lehetünk, azt csinálunk, amit akarunk. De a gondolatainkat és a lélek szabadságát az utcán sem korlátozhatják” – vallják.

ELLENÁLLÁS CIVIL MÓDRA

„Nem veszünk részt a nemzeti ünnepeken, nincs mit ünnepelnünk – folytatja Maryam. – Sok fivérünket és nővérünket megölték. Vannak, akik a művészetükkel tiltakoznak, mint Jafar Panahi filmrendező, akit börtönbe is zártak emiatt, mások ősi perzsa nevet adnak a gyereküknek a muszlim nevek helyett.” Ez a fotóstúdió is az ellenállás egy módja. „Itt senki sem mondja meg, mit csináljunk. Fotókat ké-

ITT, A NÉGY FAL KÖZÖTT SZABADOK LEHETÜNK, AZT CSINÁLUNK, AMIT AKARUNK. DE A GONDOLATAINKAT ÉS A LÉLEK SZABADSÁGÁT AZ UTCÁN SEM KORLÁTOZHATJÁK

A fotós Maryam, a testfestéseket készítő sminkes és a modell

A műterem létezéséről csak kevesen tudhatnak

Szerzőnket, Esztert megkérték, hogy legyen a modelljük

A lányok általában csak egymás társaságában mozdulnak ki otthonról

szítek lányokról, mint ha egy szabad országban élnék, mint ha női magazinoknak fotózhatnék.” Mint ha... Pedig a fotókat, amelyek itt készülnek, nem nézegetik majd női magazinok divathasábjain. A szép virágokat, amelyeket Betty a modell háttárára fest éppen, nem láthatják a családtagokon és barátokon kívül mások. Mégis fontos, hogy ezek a fotók elkészüljenek. Jót tesz az önértékelésüknek. Ezért jönnek ide a lányok, és ebből él Maryam.

A testfestést bulikban is végzik, szigorúan zárt ajtók mögött. Aki nek lehetősége van rá, Törökországba vagy Dubajba utazik egy kis friss levegőért. Iránban férfiak és nők csak titokban szórakozhatnak együtt. Ugyanúgy alakítják a kapcsolataikat, mint a nyugati országokban, és minden lehetséges, az alkoholtól a táncon át az egyéjszakás kalandokig. Minden csak szervezés kérdése, ahogy az abortusz is. Az illegális kapcsolatokból származó, nem kívánt terhességeket fű alatt, lakásokban vagy orvosi rendelőkben szakítják meg. Öt évvel ezelőtt egy barátnőjük ezer dollárt fizetett az orvosnak, így megszűnt a megáldoztatást és a botrányt.

Maryam szívesen vállalna gyereket, akár egyedül is. „A szüleim nem vallásosak, nem szólnak bele a dolgaimba. Szívesen lennék egyedülálló anyuka, ahogy a szabad világban sokan.” Nálunk sok nő kényszerből neveli egyedül a gyerekét, de gond nélkül elválhat, és új életet kezdhet. Iránban a holtomiglan-holtodiglan a férfi döntése, ha a nő válni akar, megnehezítik a dolgát. A gyerek – ha van – automatikusan a férfihoz kerül.

MODERN FÉRFIAK

A fiatal, modern felfogású férfiak – akiből egyre több van Teheránban – sem mindig azok, akiknek látszanak. „Hiába a nyugatias ruhák és viselkedés, hiába fognak velünk kezét, mélyen magukban hordozzák apáik felfogását. Soha nem tudhatod, hogyan viselkedik majd veled hosszú távon, gyereknevelés közben. Ezért lettek fontosabbak és erőteljesebbek a női kötelek. Csak egymásra számíthatunk” – mesélik, miközben Maryam beállítja a fényeket a fotózáshoz. Ebben az országban a férfiak sokkal szabadabbak. Ezt már az anyatejjel magukba szívják. Az iszlám jogosítja fel őket többre, és helyezi a férfiakat a nők fölé. „Iránban az iszlám mindig az, amit az állam mond – nem tudjuk, milyen lehet az igazi. Mi csak Istenben hiszünk, nem vagyunk vallásosak” – mondja Betty.

A SZÍNES KÖRÖM ÁRA

A korlátozások nem változtak, de a rendszer embereinek viselkedése régebben teljesen más volt. Az erkölcsrendőrség szigorúbb lett az elmúlt öt évben, gyakoribbak az ellenőrzések. Pásztázzák az utcákat, kérdőre vonnak, hogy ki a férfi, akivel sétálsz, mit keresel itt, miért nem vagy rendesen felöltözve, miért festetted ki magad. „Örület, ahogy vadásznak ránk. Büntetést kell fizetnünk a kendőink, a hajszínünk, a ruhánk vagy a szemfestékünk miatt. Színesre lakkozott körmökért például ötezer tománt” – az összeg körülbelül húszezer forintnak felel meg. Tavaly nyáron háromfajta csoport kontrollálta a fiatalokat. Az egyik a sminket és a ruházatot, a másik a lányok kísérőit ellenőrizte, a harmadik a házibulikon volt hivatott rajtaütni. „Ha levennéd a kendődet az utcán, börtönbe vinnének, bent töltenél pár napot, és ki kéne fizetned a büntetést” – mondja Betty, és viccből felvesz egy burkát, majd táncolni kezd. Bizarr kompozíció: a sarokba állított műkarácsonyfa előtt egy arctalan nő hastáncol.

Megjegyzem, hogy a szigorú szabályozás ellenére sok lányt láttam, aki gyönyörűen kisminkelve, hátracsúszott kendővel, sőt néha a párjával kézen fogva mutatkozott. „Ha mindent betartanánk, megőrülnénk. Elég akkor aggódni, ha elkapnak. A legszörnyűbb az, ahogy bánnak veled: megaláznak, prostituálnak neveznek.” Az erkölcsi rend őrei között sok a nő. Vannak, akik önként, hitük vagy politikai elkötelezettségük miatt öltik magukra az egyenruhát, másokra rákényszerítik. De hallani olyan bebörtönzött nőkről is, akiket csak azzal a feltétellel engedtek el, ha meggyőződésük ellenére vállalták, hogy a magukhoz hasonló, „szabados” nőket vadásszák a rezsim szolgálatában.

ÁRAMSZÜNET

Egy ideje engem öltöztetnek, a kezemre hippimintákat, a dekoltázsomra pillangót festenek. Maryam megkér, legyen a modellje, ritkán jár erre külföldi lány. Órákig tart a fotózás, aztán elveszik az áramot. Miközben a vacsorához gyertyát gyújtunk, elmesélik, hogy nem forradalmat akarnak. Lépésről lépésre szeretnék megszerezni a szabadságukat, tanulva a szüleik hibájából. Végül taxit hívnak nekem, és a lelkekre kötik, hogy hívjam fel őket, ha megérkeztem a szállodába. Itt így válnak el egymástól a lányok. Két nap múlva elhagyjuk Iránt. Ahogy felszállunk gépre, az első dolgom, hogy letépjem magamról a kendőt, és kicsit megrázom a hajam. A mellettem ülő fekete csadoros, középkorú nő felháborodva néz, majd egy sorral hátrébb ül. **mc**

FOTÓ:

FONTOSABBAK ÉS ERŐTELJEBBEK A NŐI KÖTELEK. CSAK EGYMÁSRA SZÁMÍTHATUNK

GYÖKEREK

A forradalom előtti generáció – mint például Maryam szülei is –, szabadnak született. Mohammad Reza Pahlavi sah idejében senki sem viselhetett kendőt, a vallás másodlagos szerepet kapott, miniszoknyás hippilányok sétálgattak Teherán utcáin. A fiatalok mégis forradalmat akartak: 1979-ben megdöntötték a korrupt rendszert, az USA-t majmoló Reza Pahlavi sahot elüldözték, Khomeini Ajatollah hazatért száműzetéséből, és a szép ideák lassan rémálommá váltak. Az irániak elvesztették szabadságukat, a nőket fekete lepelbe burkolták. A kendő az Iráni Iszlám Köztársaság szimbólumává vált. A hivatalos magyarázat vallási jellegű: a haj az egyik legerotikusabb dolog, látványa ingerli a férfiakat, bűnös gondolataik támadhatnak a rakoncátlan fürtök láttán.

Hiába hozott enyhülést a '90-es évek új vezetése, most ismét szigor van. Kérdésemre, hogy mit gondolnak a szüleik generációjáról, ezt válaszolták: „Sokszor vádoltuk őket, hogy tulajdonképpen semmire sem volt jó ez a forradalom. Azt mondták, hogy nem ezt akarták, balul sült el minden, és nagyon kemény árat fizettek érte. Ennek ellenére nem értettük egymást, egészen a tavalyelőtti eseményekig. 2009-ben a választási eredmények meghamisítása után százezrek vonultak az utcákra, békésen tiltakozni. Semmibe vettek minket. Sok fiatal megölték, börtönbe zárták a barátainkat, és a vezetés ugyanaz maradt. Most értettük meg, mit élhettek át a szüleink.”

Még a divatbemutatókon is hordják a kendőt a modellek

A tinilányok - lehetőségeikhez mérten - követik a divatot